

آسیب‌های فضای مجازی در بین خانواده‌ها

سید هادی حسینی^۱

چکیده

خانواده بنیادی‌ترین نهاد در اجتماع می‌باشد، حفظ و کارکردهای آن برای جامعه اهمیت زیادی دارد. به همین دلیل باید این نهاد را از آسیب‌های تغییراتی که در گذر زمان در جامعه رخ می‌دهد حفظ کرد. آن آسیب‌ها ممکن است آسیب‌های فکری، روانی، اخلاقی، جسمی، فرهنگی و اجتماعی باشد. راهکارهای مقابله با این آسیب‌ها با کمک گرفتن و فرهنگ‌سازی، درست استفاده کردن از طریق مدارس، خود والدین، و با آموزش و یادگیری سواد رسانه‌ای مطرح شده است. این مقاله در صدد است تا برخی از این آسیب‌ها و تهدیدات موجود در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی را معرفی کرده و راهکارهایی جهت مقابله و کاهش این گونه آسیب‌ها ارائه نماید. روش تحقیق در این مقاله به صورت کتابخانه‌ای-اسنادی می‌باشد.

کلید واژگان: آسیب، فضای مجازی، خانواده افغانستانی.

^۱ کارشناسی ارشد دین رسانه

مقدمه

فرهنگ جامعه ما بر پایه دین مبین اسلام بنا نهاده شده است و الگوهای تربیتی این جامعه نیز بر اساس آموزه‌های اسلامی شکل گرفته است. از این رو، سعی ما بر این است که بتوانیم فرزندان مان را مطابق با آموزه‌های تربیت نمائیم که باعث رشد بالندگی آنها می‌شود. خانواده در تمام فرهنگ و جوامع کانون شکل‌گیری رکن اصلی و سازنده هویت هر فرد و شخصیت اوست، هیچ فردی جدای از خانواده قابل تعریف نیست. (ثنایی، ۱۳۷۹) کانون مقدس خانواده بهترین مکان برای تربیت جسم و روان است. (فراست، ۱۳۸۱). خانواده پایه بنیادین اجتماع می‌باشد که جامعه‌ی خود را تغذیه کرده، خشت بنای جامعه و کانون اصلی حفظ سنت‌ها و ارزش‌های اجتماعی است. (بستان، ۱۳۸۳). آنچه در خانواده از اهمیت برخوردار است، توجه به ارزش‌ها به ویژه ارزش‌های خانوادگی و اجتماعی می‌باشد. ارزش‌های اجتماعی از اساسی‌ترین عناصر نظام اجتماعی هستند که از طریق آن‌ها می‌توان جامعه را کنترل کرد و به سوی زوال و یا تعالی سوق داد. بنابراین خانواده‌ها باید عواملی را که موجب پیدایش، شکل‌گیری و تقویت ارزش‌ها و ارتباطات خانواده و جامعه می‌شوند، بشناسند. (کفاشی، ۱۳۸۹)

حضرت آیت الله خامنه‌ای (حفظه الله) می‌گوید: این فضای مجازی امروز از فضای حقیقی زندگی مان چند برابر بزرگتر شده، همین‌طور رو به رشد غیر قابل توقف (اول بلا آخر) است. طبق فرمایش ایشان، بعضی‌ها کلاً در فضای مجازی تنفس می‌کنند، می‌گویند: فضای مجازی چیزی خوب و فرصتی است اما باید از این فرصت استفاده نمود، این کافی نیست! تخاطب واقعی، میزگرد، سخنرانی، بحث‌های چند نفره، جلسات تحلیلی لازم است. (بازآفرینی محتوای دینی در فضای مجازی، قم، شهرور، ۱۳۹۶)

آسیب‌های فضای مجازی

آسیب فکری

طبق بیان مبارک آقا امیرالمومنین علی (علیه السلام) در کتاب شریف نهج البلاغه: قلب جوان را حضرت تشبیه نموده است به زمین خالی، زمین خالی معمولاً آمادگی برای هر نوع کشت و مزرعه را دارد. امروزه شبکه‌های اجتماعی و اربابان چنین شبکه‌ها سعی و تلاش‌شان بر این است قلوب جوانان را بعنوان زمین مزرعه خودشان در آورند؛ پس ما باید مراقب توطئه‌های شوم دشمن باشیم مبادا مارا اغفال نمایند و قلوب ما را تصغیر نمایند، حضرت می‌فرماید: قبل از اینکه دیگران بیایند این قلب‌ها را مزرعه قرار دهند من این را مزرعه قرار می‌دهم. هوشیار باشیم اینکه سفره شیطان برای اغفال ماها همیشه پهن است. (نهج البلاغه)

شبکه‌های اجتماعی، فیس‌بوک، تلگرام، واتساپ، وایبر، تانگو، اینها دوتا کارکرد می‌تواند روی زندگی مان داشته باشند: ۱. مدیریت افکار ۲. تغییر رفتار

شبکه‌های اجتماعی امروزه بنوعی افکار ما را مدیریت می‌کنند، مثال‌های زیادی در این زمینه وجود دارد مثل شخصی که در مهمانی دورهمی حضور ظاهری دارد یعنی فقط جسم این شخص حاضر است، روحش درجایی دیگر می‌باشد. میزبان با مهمان حرف می‌زند مهمان و یا میزبان خب خب می‌گوید در حالیکه اصلاً حواسش به حرف طرف مقابل نیست. از نظر اخلاقی این کار ناپسند و بی‌احترامی به افراد حاضر در جلسه محسوب می‌شود!

نوع دیگر از کارکردهای که شبکه‌های اجتماعی دارد تغییر رفتار می‌باشد، شبکه‌های اجتماعی رفتار افراد را تغییر می‌دهند علی‌الخصوص رفتار جوانان و نوجوانان را. در تحقیقات میدانی که صورت گرفته در مورد دختر خانم‌های نوجوان در حقیقت ترس از نامحرم، حیاء، عفت که خدای متعال در وجود آنها قرار داده، آن ترس از نامحرم از بین رفته است. همینطور است در مورد مردان که آن غیرت و حساسیت کمابیش در مورد نوامیس‌شان داشت از میان رفته، همه دچار ماریج سکوت شدند، فکر می‌کنند حقیقت همین است و غیر این نیست. با آمدن شبکه‌های اجتماعی حریم خصوصی که خاص افراد بود، عمومی شده است. خیلی از حرف‌های را که در فضای حقیقی از گفتنش ما خجالت می‌کشیدیم، امروزه متأسفانه در فضای مجازی گفتنش راحت شده است، آن قباحات حقیقتاً از بین رفته است. (حجت الاسلام محمدی فروهر، کلیپ آپارات)

والدین گرامی متوجه فرزندان خودشان باشند ممکن است چهره افراد در فضای مجازی حقیقی نباشند، مجرمین با چهره غیر واقعی خودشان را معرفی می‌نمایند. ازدواج‌های ناموفق در سایه ارتباطات مجازی امروزه فوق العاده زیاد شده است. (معاونت اجتماعی نیروی انتظامی و گروه اجتماعی شبکه یک سیما مستند بیراهه، پلیس فتا، کلیپ بخش شده در آپارات) مبدا این دسته افراد بیایند خلاء احساسات فرزندان شما را پر نمایند، به چنین افراد اجازه ورود به حریم‌های شخصی خودتان ندهید، به فرزندان خود محبت نمایید. همینطور والدین گرامی مواظب همدیگر باشند اجازه ندهند افراد شیاد وارد زندگی‌تان بشود. مبدا متوجه آن خلاء احساسات شما بشود. شیادان امروزه سعی‌شان بر این است در صدد کشف خلاء احساسات افراد می‌باشد، بعد کشف آن خلاء شما را به سوی خودشان می‌کشاند. عکس پروفایل و نحوه پوشش اولین انتخاب برای افراد شیاد می‌باشد.

درخواست حضرت آیت الله جوادی آملی (حفظه الله) از بزرگان و مسئولین این است: دستگاه اجرایی بیایند کاری انجام دهند قبل از اینکه فضای حقیقی را فضای مجازی تسخیر بکند و مزرعه خود قرار دهند باید کاری

کرد. البته ایشان قایل بر این است که هرآنچه بدنبالش فکر و اندیشه آید حقیقی محسوب می‌شود. (کلیپ، صحبت حضرت آیت الله جوادی آملی (حفظه الله))

نوجوانی که پشت میز رایانه و اینترنت نشسته است، برنامه‌های سایت را لذت بخش‌تر از سخنان پدر و مادر و تکالیف مدرسه می‌داند، در نتیجه، در ارتباطات، رفتار و زندگی اجتماعی او اختلال ایجاد می‌شود.

آسیب روانی

باید مواظب بهداشت روانی خودمان باشیم تا دچار اعتیاد، دلبستگی غیرعادی به شبکه‌های مجازی نشویم، فرض بر اینکه همه برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی مفید باشد، مواظب تعاملات و کانون گرم خانواده خودمان باشیم، ممکن است خیلی از مسائل تعاملی در خانواده به خاطر حضور بیش از حد در شبکه‌های اجتماعی به خطر بیفتد.

استفاده خارج از حد متعارف از اینترنت، به وابستگی شدید روانی و فکری می‌انجامد. با ورود اینترنت و رایانه به درون خانواده‌ها، بین والدین، معلمان، مربیان و دانش‌آموزان (فرزندان) جدایی فکری و عاطفی، رخ می‌دهد. نتیجه تحقیقات نشان داده که درصد بالایی از نوجوانان و جوانان از اینترنت برای فعالیت‌های بیهوده‌ای نظیر: دوست‌یابی، بازی و صحبت بایکدیگر استفاده می‌کنند.

حضور بیش از حد در شبکه‌های اجتماعی ممکن است آن تعاملات که اشخاص با خانواده و دوستان خود در فضای حقیقی دارد را کاهش دهد، آن گفتگوی چهره به چهره، آن صله ارحام را کاهش دهد. فضای مجازی احساس نیاز را در بین خانواده‌ها به شدت افزایش می‌دهند، ارسال پست‌های غیرمفید، مبهم در فیس‌بوک به راحتی می‌تواند تبدیل به عادت زنده و مخرب در زندگی افرادی شود که غالباً از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. رقابت بی‌پایان برای به دست آوردن لایک بیشتر و کامنت‌های متعدد می‌تواند زندگی ما را به سوی نابودی بکشاند. توجه ما را از اهداف زندگی واقعی منحرف خواهد کرد. درک این موضوع که توجه بیش از حد افراد به دنیای مجازی و هویت خود در شبکه‌های اجتماعی آن‌ها را از رقابت در دنیای واقعی و رسیدن به اهداف مهم باز داشته، بسیار آسان است. اکثر جوانان به جای اینکه با تلاش و پشتکار مهارت‌های لازم برای رسیدن به اهداف عالی خود را کسب کنند، ترجیح می‌دهند به فوق ستاره‌ای در دنیای مجازی و شبکه‌هایی از قبیل فیس‌بوک، توییتر و... شوند.

خطر ابتلا به افسردگی را افزایش می‌دهد. با توجه به مطالعات اخیر افرادی که از شبکه‌های اجتماعی استفاده‌ای اعتیادگونه دارند نسبت به افراد عادی احساسات منفی بیشتری از جمله افسردگی را تجربه می‌کنند. افرادی که قبلاً سابقه ابتلا به افسردگی داشته‌اند بیش از دیگران در معرض خطر هستند. اگر فکر می‌کنید که

غمگین شده‌اید یا کمی احساس افسردگی می‌کنید بهتر است به خود استراحتی بدهید و چند روز اینترنت را کنار بگذارید و از شبکه‌های اجتماعی دور شوید.

احتمال شکست روابط موجود در شبکه‌های اجتماعی بیش از روابطی است که در دنیای واقعی داریم. استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی خلاقیت افراد را نابود می‌کند، همان‌طور که می‌دانید شبکه‌های اجتماعی آسان‌ترین راه برای توقف رشد یا کشتن فرآیند خلاقیت در انسان است. تأثیرات منفی گشت و گذارهای بی‌هدف در شبکه‌های اجتماعی مانند زمانی است که شما از روی بی‌فکری و بدون برنامه خاصی به تماشای تلویزیون و برنامه‌های این جعبه جادویی پردازید. اگر تصمیم گرفته‌اید که بهره‌وری خود را افزایش دهید و از وقت خود استفاده‌ای بهینه کنید تمام اپلیکیشن‌های شبکه‌های اجتماعی را از همین امروز خاموش کنید.

مقایسه پیوسته خود با دیگران در شبکه‌های اجتماعی ما را به نابودی خواهد کشاند. شخصیت‌های دیجیتالی افراد که در شبکه‌های اجتماعی وجود دارد به طرز چشم‌گیری با شخصیت و هویت واقعی آنها متفاوت است. بعد از چند ماه درگیر شدن با این شبکه‌ها و مقایسه خود با افراد دیگر ممکن است فکر کنید که آنها از شما خیلی بهترند اما بهتر است این موضوع را همیشه به خاطر بسپارید که آنها هم مانند شما یک انسان هستند و درست مانند شما از نقاط ضعف و قوت مشخصی برخوردارند.

استفاده موبایل قبل از خواب می‌تواند روابط خانواده را دچار آسیب کند، نوری که از صفحه نمایش دستگاه‌های الکترونیکی مختلف به چشمان شما ساطع می‌شود ذهن را فریب داده و به آن القا می‌کنند که الآن وقت خواب نیست.

آسیب اخلاقی

آنچه آمارها نشان داده است تأثیر فضای مجازی در بستر یا ارتباطات زناشویی در مردان ۱۰ درصد و در زنان ۱۳ درصد عامل مستقیم طلاق بوده است. ۵۰ درصد در مردان و ۸۵ درصد در زنان عامل انحراف و شیوع رفتارهای فرازناشویی و رفتارهای غیر اخلاقی بوده است.

حریم خصوصی که خاص افراد بود با آمدن فضای مجازی عام شده است، آنچه می‌توان در اینترنت خطرناک‌تر تلقی شود، ارتباطی است که از طریق اتاق‌های گفتگو بین افراد برقرار می‌شود و در برخی موارد صدمات فراوانی به وجود می‌آورد. این اتاق‌های گفتگو که معمولاً در آنها امکان ارتباط بانام‌های جعلی و

مجهول وجود دارد، می‌توانند زمینه‌های لازم را برای ایجاد برخی از مفاسد اجتماعی به وجود آورند و تقریباً راهی برای جلوگیری از آن وجود ندارد.

به جرئت می‌توان گفت که خطر شبکه‌های اجتماعی و گروه‌های موجود در پیام رسان‌های موبایل پایه مانند تلگرام به مراتب بیشتر از سایت‌های غیر اخلاقی موجود در اینترنت است. رواج انحرافات فکری و اخلاقی در این ابزارها وجود دارد.

بی‌اطلاعی خانواده‌ها از این موضوع، خطرهایی را به آنان تحمیل می‌کند. از سوی دیگر، از جمله چالش‌های اساسی گسترش فناوری ارتباطات در جهان، مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه، آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی است. قرار گرفتن در معرض فرهنگ‌های گوناگون، آزادی‌های زیاد در یک دوره زمانی نسبتاً کوتاه، امکان دسترسی به اطلاعات غیر اخلاقی گوناگون از طریق اینترنت، برخی از نمونه‌های این خطرهای محسوب می‌شوند.

آسیب‌های حضور طولانی در فضای مجازی

۱- تیک‌ها ۲- فشارهای عصبی ۳- چشم درد ۴- رکود فعالیت‌های معده ۵- چاقی و عدم جذب چربی‌ها ۶- افزایش قند خون ۷- کم شدن فعالیت کلی بدن ۸- مشکلات تنفسی ۹- افتادن سرشانه‌ها ۱۰- خارج شدن ستون فقرات از حالت طبیعی ۱۱- انزوای اجتماعی تفردگرایی ۱۲- دردهای شدید کمر ۱۳- دردهای شدید دست ۱۴- دردهای شدید گردن و سر ۱۵- تحت تأثیر اطلاعات غلط و گمراه کننده قرار گرفتن ۱۶- اعتیادآوری ۱۷- تنبلی ۱۸- اختلال روان پزشکی از جمله افسردگی، پرخاشگری و استرس ۱۹- تضعیف تعامل با افراد ۲۰- اشکال در تمرکز و حواسپرتی ۲۱- آسیب جدی به فرایند اندیشه عمیق ۲۲- تخریب باورها ۲۳- تشدید افکار وسواسی و سوء تفاهم ۲۴- افزایش شایعه و تلقین پذیری ۲۵- آسیب جدی به سرانه مطالعه کتاب ۲۶- فاصله گرفتن از دنیای واقعی. (دکتر علیرضا سفید چیان، روانپزشک)

آسیب‌های اجتماعی - فرهنگی

درسال ۱۹۹۵، روان شناسی به نام گلدبرگ، اعتیاد جدیدی به نام اعتیاد به اینترنت را کشف کرد. این اعتیاد به سرعت رو به گسترش است و هرروز افراد جدیدی را به کام خود می‌کشد. گاه مشاهده می‌شود که افراد یا فرزندان ما چنان در اتاق‌های گفتگو غرق می‌شوند که حتی زمان صرف ناهار یا شام را فراموش می‌کنند. اینها علائمی شبیه الکلی‌ها یا معتادان به مواد مخدر را دارند.

بسیاری از آنها از بی‌خوابی رنج می‌برند، خسته‌اند، روابطشان با اطرافیان و جامعه به حداقل می‌رسد و بیشتر حالت عصبی دارند. کمرنگ شدن و از بین رفتن رابطه عاطفی کاربر با اعضای خانواده و تبدیل آن به رابطه‌ای سرد مسالمت‌آمیز، از دیگر اثرات نامطلوب اعتیاد به اینترنت است.

غرق شدن در فضای مجازی

این تکنولوژی امروزه وارد زندگی ما شده است، علاوه بر اینکه بر کاربرانش سهولت‌های به ارمغان آورده است. طبیعتاً همراه با نگرانی‌ها و آسیب‌های نیز خواهد بود. فضای مجازی مثل فضای حقیقی و دنیای واقعی دارای فرهنگ خاص به خودش است.

کابرن فضای مجازی اگر بدون رعایت و یادگیری اصول و فرهنگ خاص وارد فضای مجازی شوند دچار آسیب‌های خواهند شد؛ از باب تقریب به ذهن فردی اگر سوار ماشین شود بدون اینکه رفته باشد آموزشگاه، اصول و فرهنگ رانندگی را یاد گرفته باشد، مطمئناً این شخص فردایی هم به خودش و هم به شخص دومی و یا اشخاصی ضربه خواهد زد. در مورد شبکه‌های اجتماعی نیز همینطور است، باید با رعایت اصول و قوانین، استفاده بیشتر و آسیب کمتر استفاده نمود.

مسأله غرق شدن در فضای مجازی در همه اقشار متأسفانه وجود دارد. بحث مصداقی می‌توان کرد: شخصی بود که باز از اسم بردنش خود داری می‌شود، صبح ساعت ۹ ماشینش را در کنار میدان جلو فروشگاه پارک می‌کند، خریدش را انجام می‌دهد برمی‌گردد سوار یک ماشین می‌شود، یک کیلومتر متوجه می‌شود یک خانم کنارش نشسته با تعجب بهم نگاه می‌کنند، فهمیده می‌شود تشابه ماشین باعث شده که این فرد که گوشیش در دستش بوده غرق در گوشی همین قدر نگاه نکرده که ماشین مال خودش است یا نیست، شوهر این خانم درب ماشین را موقع که دنبال خرید رفته باز گذاشته و سویچ را در جاسویچی گذاشته، وقتی در مکان برمی‌گردد ماشینش که خانمش داخلش بود مکان را ترک گفته، بعد متوجه می‌شود اشتباهی رخ داده است. (سال ۱۳۹۶، قم، میدان توحید)

مادر خانواده در کانال، گروه‌های مختلف دنبال دستور پخت غذاهای مدرن می‌گردد درحالی که فرزندش در گوشه‌ای خانه از گرسنگی دارد جان می‌دهد. با چنین وضعیت معلوم می‌شود این مادر شاید وقت برای پخت غذای که قبلاً می‌پخت هم نداشته باشد از بس خودش را غرق شبکه‌های اجتماعی نموده است.

غرق شدن در فضای مجازی چه برای پدر و مادر و چه برای فرزندان اولین ثمره‌اش این است که من از اولویت‌های زندگی خود غافل بشوم، نماز اول وقتم قضا بشود، کارهایم دیر بشود، به رسیدگی‌هایم نمی‌رسم، بعضی اولویت‌های زندگی یادم می‌رود، از خانواده‌ام جدا می‌شوم.

مسئله‌ای که امروزه خانواده‌ها با آن دست و پنجه نرم می‌کنند غرق شدن در فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی می‌باشد.

غرق شدن در فضای مجازی مشکل خیلی از خانواده‌ها می‌باشند. این ابزار باعث شده است اعضای یک خانواده از همدیگر مدتی طولانی بی‌اطلاع باشند. وقتی شخصی زمان طولانی اختصاص برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌دهند باید پیش بینی بکنند که ممکن است خیلی از مسائل تعاملی در خانواده‌ها به خطر بیفتد. علش صرف همین غرق شدن در فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی می‌باشد. کانون خانواده توسط شبکه‌های اجتماعی روز به روز به سوی سردی سوق پیدا نموده است. این را همه معتقد هست که خانواده یک نهاد مقدس است باید گرم نگه داشته شود، متأسفانه با آمدن شبکه‌های اجتماعی این کانون روز به روز به سوی سردی کشانده می‌شود. در یک خانواده پدر و مادر رکن اصلی محسوب می‌شود، وقتی ارکان یک خانواده بهم بخورد دیگر همه چیز رو به فنا خواهد رفت. پدر خانواده و یا مادر خانواده زحمت‌کش وقتی خسته از سر کار برمی‌گردد توقعش این است که کسی به این شخص یک خسته نباشید بگوید! متأسفانه سر از گوشی بر نمی‌دارند تا عرض خسته نباشید بگویند، این آداب کم کم از بین رفته است.

بنده یه رفیقی داشتم ایشان تا سال ۱۳۹۲ هزینه‌های که خرج خرید موبالش نموده است حدود ۱۶ میلیون تومان جمعاً شده است، هزینه‌های که واقعا در شأن چنین شخص آن هم محصل نیست! این نشان دهنده این است که به فیس‌بوک اهمیت می‌دهند! الآن کلا تاجای که می‌بینم از فضای مجازی کناره رفته است صرفاً به خاطر اتلاف وقت و ضربه زدن به درس‌هایش.

راهکار مقابله با آسیب‌های فضای مجازی

فرهنگ‌سازی

آیا فضای مجازی امروزه در بین خانواده‌ها نقش فرهنگ‌سازی دارد و یا نقش فرهنگ‌زدایی را در زندگی مان دارد؟

امروزه فضای مجازی روی فرهنگ ماها تاثیرات مثبت و منفی را بجا می‌گذارد، اگر ما به مسایل نظیر کلاه برداری اینترنتی، عدم توجه به هویت افراد که در فضای مجازی با ما دوست می‌شود سهل انگار باشیم و یا به آسیب‌های که نظیر آسیب‌های فکری، جسمی، اخلاقی، اقتصادی، و... اهمیت ندهیم، موقع مواجهه با چنین مسائلی از خودمان واکنش نشان ندهیم چه نسبت به خود و یا فرد دیگر، باور داشته باشیم دامن گیر خواهیم

شد. چه بخواهیم و یا نخواهیم فضای مجازی دامن‌گیر خانواده‌ها شده است. برای اینکه ما از این فرصت استفاده بهتر نماییم و در مقابل تهدیدات از آسیب کمتر برخوردار باشیم به چندتا اصل با ید توجه نماییم:

خود فرد

خود فرد باید از خواب غفلت بیدار شود و باید باور بکند که باحضور بیش از حد در فضای مجازی چه ضررهای را باید متحمل شود. از دست‌دادن وقت مان اینکه بداند وقت باارزش است همین‌طور هدر می‌رود، بیهوده در گروه‌ها، کانالهای کم ارزش وقت مان را تلف می‌کنیم. باید آن کانال و یا گروه که نیاز است وارد شویم در هر گروهی ارزش تلف کردن وقت را دارد عضو شویم.

خود فرد کمی فکر بکند که چرا هر نرم افزار موبایلی رایگان است و ما برای بدست آوردنش هیچ هزینه‌ای نمی‌دهیم. هیچ فکر نکردیم این نقشه دشمن برای ضربه زدن ما است. سازندگان چنین نرم افزارها در لباس دوستی که در حقیقت دشمن واقعی ما است، ما هزینه‌ها پرداخت می‌کنیم.

فرد فکر بکند با حضور در این شبکه‌ها چه بدست می‌آورد و چه از دست می‌دهد، واقعا فکر کردیم چیزهای را که از دست می‌دهیم، وقت مان، سرمایه مان، خانواده مان، دوستان مان، لذت‌های زندگی و زیبایی در کنار هم بودن را از دست می‌دهیم. فضای مجازی فضایی خطرناست باید مواظب باشیم تا دچار هیجانات کاذب نشویم اینکه خودمان را از بلندی بیندازیم.

والدین

میانه روی، حفظ تعادل در هر امری خوب و پسندیده است، چه در فضای حقیقی چه در فضای مجازی. آقا رسول خدا صلی الله علیه وآله مبلغ شریعت اسلام است؛ آمد دید یک عده‌ای مشغول عبادت است، از خانواده‌هایشان غافل هستند، پیامبر صلی الله علیه وآله که مشوق عبادت و آورنده آیه (ما خلقت جن والانس الا ليعبدون) است وقتی دید یک عده‌ای بخاطر غرق شدن در عبادت از خانواده‌هایشان غافل شدند، توبیخ شان نمودند! عبادتی که سبب غفلت از خانواده شود مذموم است، در مکتب اسلام چنین توصیه نشده، بلکه محبت به خانواده و رسیدگی به خانواده توصیه شده است. الگوی خانواده‌های اسلام، خانواده اهل بیت (علیهم السلام) می‌باشند، خدای متعال فرمود: **إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً**. (احزاب/ ۳۳)

خانواده اهل بیت (علیهم السلام) با هم منسجم بودند که از زمان پیامبر (ص) آیه مباحله همه بچه‌ها داماد و دختر و پسرها و پدر حاضر شدند، جان شان را برای اعتقادات رسول خدا (ص) بگذارند. اینقدر انسجام داشتند که خواهر حاضر شد جانش را فدای برادرش نماید.

امروزه فرهنگ شیاطین خانواده‌های مان را هدف قرار داده. مسجد رفتن زیاد، روزه، سفره صلوات زیادی که باعث غفلت خانواده شود پرهیز نماییم، اولویت در اسلام خانواده می باشد. خداوند واجبی را که باعث فراموشی خانواده بشود از ما نخواسته، سعی نماییم از حق خانواده که یکی از مصادیق حبل الله است غافل نشویم. مبدا میان زن و شوهر، میان والدین و فرزندان فاصله بیفتد، اگر فاصله بیفتد اینجا شیطان می‌آید وسط، فاصله را به خوبی پر می‌کند. وقتی خانواده منسجم باهم باشند دیگر شیطان نمی‌تواند وسط اینها نفوذ نماید. خانواده اگر دچار بحران شود همه مفاصل را در پی خواهد داشت، مفاصل اجتماعی، اخلاقی، که با سرد شدن کانون خانواده فضای مجازی می‌آید این سردی و خلع را پر خواهد نمود. (منبع تبدیل فیلم، آپارات، به متن، برگرفته شده از شبکه سمت خدا، مجری برنامه آقای شریعتی، و کارشناس برنامه حجت الاسلام ماندگاری)

اجازه بدهیم فرزندان ما حق انتخاب را داشته باشند و ما آنها را سانسور نکنیم و به آنها آگاهی دهیم. چطور می‌توانیم بچه‌ها را بایک دید خوب و آگاهانه در فضای مجازی با خیال راحت تنهایشان بگذاریم و کمک شان بکنیم تا از این فضا استفاده بکنند؟!

ما چطور می‌توانیم بچه‌ها را از خطرات که در فضای مجازی است آگاه شان بکنیم و از این فضای که وجود دارد و از این ظرفیت که هست برای استفاده درست بچه‌ها استفاده بکنیم؟

مدرسه

استفاده از ظرفیت‌هایی همچون رسانه‌های دیداری و شنیداری، روزنامه‌ها، مجلات، نشریات برای نهادهای شدن فرهنگ سایبری، نیاز به برگزاری جلسات آموزشی از سوی مصادر امور فرهنگی در مدارس و مراکز علمی تعلیمی به منظور آشنا نمودن و اطلاع رسانی به والدین در مورد فناوری‌های جدید به ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی.

پخش برنامه‌های کوتاه آموزشی درباره مزایا و معایب اینترنت از زبان ورزشکاران و هنرمندان محبوبی که عموماً جوانان آنها را الگوی خود قرار می‌دهند. پخش فیلم‌ها و سریال‌هایی با موضوع اینترنت و مزایا و معایب آن.

والدین محترم و مدارس بچه‌ها را با پلیس فتا و خدمات پلیس فتا آشنا نمایند، بفهماند کار پلیس فتا در قبال فضایی مجازی چیست؟ قبل از اینکه کسانی به ما توسط فضای مجازی آسیب برساند به پلیس فتا گزارش دهیم و با کمک گرفتن از پلیس فتا از آسیب فضای مجازی خود مان را حفظ خواهیم نمود.

سواد رسانه‌ای

در تعریف سواد رسانه‌ای آنچه کارشناسان اشاره دارند یک تعریف عمومی و یک تعریف خصوصی ارائه نموده است:

تعریف عام سواد رسانه‌ای

تعریف حداکثری سواد رسانه‌ای (برای عموم کاربران): آگاهی و مهارت لازم (آگاهی یعنی توانایی ذهنی)، (مهارت یعنی توانایی علمی) برای استفاده از رسانه‌های جدید به منظور دستیابی به بیشترین استفاده و کمترین آسیب است. مثلاً استفاده مفید پنج دقیقه باشد و اتلاف وقت بیست دقیقه باشد، در این صورت معلوم می‌شود که کاربر از سواد رسانه برخوردار نیست و آسیب‌زا خواهد بود. اگر ما هدفمند در چنین فضاهای مجازی ورود پیدا نماییم و استفاده درست از فضای مجازی نماییم با بیشترین استفاده و کمترین آسیب معلوم می‌شود که فرد کاربر از چنین ابزارها دارای سواد رسانه‌ای می‌باشد. (دکتر علیرضا پویا ۲۶-۹-۱۳۹۶)

بنابر تعبیر دیگر از تعریف عام سواد رسانه‌ای اینکه ما بتوانیم از این ابزار پیام‌ها را منتقل کنیم و توسط آنها ارتباط برقرار کنیم. (کفاشی، ۱۳۸۹)

تعریف خاص سواد رسانه‌ای

در تعریف حداقلی (برای خواص) سواد رسانه‌ای چنین اشاره نموده است: توانایی برای دسترسی، (از میان برنامه‌ها و سایت‌های مختلف ما بهترین را انتخاب نماییم) ادراک (فهم و درک پیام‌ها را داشته باشیم)، اگر کاربر درک پیام نداشته باشد مطمئناً به بی‌راهه خواهد رفت. توان تحلیل را باید داشته باشیم، پیامهای رسانه‌ای را تحلیل و نقد نماییم. (کلاس درس، رسانه شناسی، دکتر علیرضا پویا رئیس دانشکده صدا و سیما، قم، موسسه علوم انسانی جامعه المصطفی العالمیه، ۲۶-۹-۱۳۹۶)

ضرورت یادگیری سواد رسانه‌ای

ما برای چه دنبال یادگیری سواد رسانه‌ای هستیم؟ برای اینکه جلو نفوذهای دشمن را ببندیم. وقتی گفته می‌شود نفوذ، خود نفوذ مشخص نیست. وقتی آب در خانه نفوذ می‌کند معلوم نمی‌شود از کدام نقطه نفوذ نموده است. سواد رسانه‌ای اینجا تعریف می‌شود که ما بتوانیم با دید شفاف مرز بین دنیای واقعی و دنیایی که رسانه‌ها می‌سازند را تشخیص بدهیم. در حقیقت سواد رسانه‌ای مثل یک نقشه می‌ماند، ما این نقشه را در دست مان می‌گیریم، وقتی وارد شهر بشویم تا راه خود را بتوانیم به راحتی پیدا نماییم، تا دچار سردرگمی نشویم. سواد

رسانه‌ای همین‌طور است مثل یک نقشه می‌ماند تا ما بد را از خوب تشخیص بدهیم. همین تشخیص دادن و تفکیک‌هاست که به ما کمک می‌کند. (دکتر رفیع الدین اسماعیلی، جایگاه سواد رسانه‌ای در جهت مبارزه با نفوذ فرهنگ غرب، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

نتیجه‌گیری

خود و خانواده مان را در مواجهه با آسیب‌های فضای مجازی حفظ نماییم، آسیب‌های که ممکن است دامن‌گیر جامعه شود. اگر خانواده خدای نکرده دچار آسیب شود فرزندان مان نیز دچار آسیب‌های دو چندان خواهد شد. والدین و مدرسه و نهادهای علمی باید استفاده درست از این ابزار را در بین خانواده‌ها فرهنگ‌سازی نمایند. اگر فرهنگ‌سازی درست صورت گیرد فرزندان و خانواده‌ها از آسیب‌های در کمین مصون خواهد ماند. این آسیب‌ها را ما می‌توانیم از جهت‌های گوناگون از زبان بزرگان دینی در مساجد و مکان‌های دینی به فرزندان خود بیاموزیم و یا از زبان قهرمانان مقبول جوانان ممکن است حرف‌ها تاثیر خودشان را روی افکار این اقشار بگذارند.

فهرست منابع

قرآن کریم

- ۱- بازآفرینی محتوای دینی در فضای مجازی، قم، شهرور، ۱۳۹۶.
- ۲- آملی، جوادی، اهمیت دادن به جوانان.
- ۳- افروز، غلام علی، استاد ممتاز دانشگاه تهران، سرهنگ کوان رئیس پلیس فتای تهران، میلی، رباط، روانشناس و عضو هیئت علمی دانشگاه و دکتر ذوقی، برنامه مستند بیراهه، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی و گروه اجتماعی شبکه یک سیما.
- ۴- فروهر محمدی، کارشناس شبکه های اجتماعی.
- ۵- برنامه سمت خدا، شبکه سه سیما، آقای شریعتی، مجری، کارشناس برنامه حجت الاسلام ماندگاری.

- ۶- پویا، علیرضا، رئیس دانشکده صدا و سیما، قم، (برگرفته شده از جزوه درس، رسانه شناسی، محل درس
مؤسسه علوم انسانی جامعه المصطفی العالمیه، ۲۶-۹-۱۳۹۶)
- ۷- عبدالهی، علیرضا کارشناس سواد رسانه‌ای.
- ۸- سفیدچیان، علیرضا، روانپزشک.
- ۹- اسماعیلی، رفیع الدین، نشست اهمیت و ضرورت جایگاه سواد رسانه‌ای در جهت مبارزه با نفوذ
فرهنگ غرب، برگزار کننده نشست مرکز فرهنگی هنری دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.